

Sygn. akt I ACa 233/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 kwietnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Paweł Rygiel (spr.)
Sędziowie:	SSA Maria Kus-Trybek SSO del. Krzysztof Hejosz
Protokolant:	st.sekr.sądowy Urszula Kłosińska

po rozpoznaniu w dniu 24 kwietnia 2014 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa **B. M., A. M.**

przeciwko **Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w Kielcach**

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 21 listopada 2013 r. sygn. akt I C 3235/12

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od B. M. i A. M. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwoty po 5 463,50 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.**

sygn. akt I ACa 233/14

UZASADNIENIE

B. M. i A. M. domagały się zasądzenia od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Prezesa Sądu Okręgowego w Kielcach kwot po 5.000.000 zł, tytułem zadośćuczynienia. Podstawą zgłoszonych roszczeń było zatrzymanie i aresztowanie matki powódek, a następnie jej śmierć w trakcie pobytu w Areszcie Śledczym w K.. Powódki, jako podstawę dochodzonych roszczeń, wskazały art. 41⁷² kc podkreślając, że pozwany Skarb Państwa ponosi wobec nich odpowiedzialność na zasadzie słuszności.

Strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy oddalił powództwo i nie obciążył powódek kosztami postępowania.

Sąd I instancji ustalił, że w 2004 r. został zamordowany ojciec powódek K. M.. Prowadzone postępowanie przygotowawcze, mające na celu ustalenie sprawców zdarzenia, skierowane zostało m.in. przeciwko matce powódek, D. M.. Zarzucono jej, że w bliżej nieustalonym dniu, w drugiej połowie 2004 r. w B., chcąc, by inne osoby dokonały zabójstwa K. M. połączonego z rozbojem na jego szkodę i zaborem w celu przywłaszczenia kilkuset tysięcy złotych, nakłaniała je do tego czynu, tj. o popełnienie przestępstwa z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 148 § 2 k.k.. Prokurator Prokuratury Okręgowej w Kielcach skierował do Sądu Rejonowego w Kielcach wniosek o zastosowanie wobec D. M. środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania.

Sąd Rejonowy w Kielcach zastosował wobec D. M. środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania na okres trzech miesięcy, od dnia 16 lutego 2006 r. do dnia 16 maja 2006 r. D. M. została osadzona w Areszcie Śledczym w K.. Jeszcze przed upływem okresu, na który zastosowano tymczasowe aresztowanie wobec podejrzanej, Prokurator skierował do Sądu wniosek o przedłużenie do dnia 31 sierpnia 2006 r. tymczasowego aresztowania, a wniosek ten został uwzględniony postanowieniem z dnia 15 maja 2006 r. Sądu Okręgowego w Kielcach. W sierpniu 2006 r. Prokurator Okręgowy zamknął śledztwo w sprawie i skierował akt oskarżenia przeciwko D. M. i innym oskarżonym do Sądu Okręgowego w Kielcach. Postanowieniem z dnia 22 sierpnia 2006 r. Sąd Okręgowy w Kielcach przedłużył do dnia 22 listopada 2006 r. środek zapobiegawczy w postaci aresztu tymczasowego w stosunku do D. M..

W dniu 23 września 2006 r. D. M., ze względu na znaczne pogorszenie stanu zdrowia, została przewieziona z Aresztu Śledczego do Oddziału Intensywnej Terapii Kardiologicznej Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w K., gdzie stwierdzono u niej zawał serca ściany przedniej, nagłe zatrzymanie krążenia, śpiączkę poreanimacyjną, krwotok podpajęczynówkowy z obrzękiem mózgu. Utrzymywano u niej sztuczny oddech.

W dniu 30 września 2006 r. D. M. zmarła. Z tej przyczyny postępowanie karne wobec niej zostało umorzone postanowieniem Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 24 października 2006 r.

Wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2011 r. Sąd Okręgowy w Kielcach skazał N. S. oraz R. O. za to, że działając wspólnie i w porozumieniu dokonali w dniu 3 listopada 2004 r. zabójstwa K. M.. W uzasadnieniu tego rozstrzygnięcia Sąd wykluczył udział D. M. w zdarzeniu. Wyrok ten, wobec rozpoznania apelacji, został utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 lipca 2012 r. Sąd Najwyższy, postanowieniem z dnia 22 maja 2013 r. oddalił kasacje wniesione przez obrońców obu oskarżonych od wyroku Sądu Apelacyjnego.

Po śmierci D. M. prowadzone było postępowanie przygotowawcze w sprawie niedopełnienia obowiązków służbowych przez personel medyczny Aresztu Śledczego w K. poprzez zaniechanie objęcia osadzonej w tym Areszcie D. M. należytej w jej stanie zdrowia opieką lekarską, co szkodziło interesowi prywatnemu pokrzywdzonej z uwagi na narażenie jej na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w okresie od 17 lutego 2006 r. do 23 września 2006 r. Postępowanie to zostało umorzone postanowieniem Prokuratury Rejonowej w Nowym Sączu z dnia 6 kwietnia 2010 r., utrzymanym w mocy przez Sąd Rejonowy w Kielcach, wobec braku znamion czynu zabronionego. W toku tego postępowania ustalono, że przyczyną zgonu D. M. był rozległy zawał mięśnia sercowego w przebiegu nasilonej miażdżycy tętnic wieńcowych. Podczas zatrzymania przez Policję w dniu 16 lutego 2006 r. D. M. złożyła do protokołu zatrzymania oświadczenie, iż nie skarży się na żadne dolegliwości zdrowotne. Na posiedzeniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania D. M. podała, że cierpi na kamicy nerkową, a w wywiadzie w dniu 18 lutego 2006 r. dodała, iż przeszła operację wyrostka i nerki. Nie zgłosiła przewlekłych chorób kardiologicznych. W późniejszym terminie wykonano badanie radiologiczne klatki piersiowej D. M., które nie uwidocznilo zmian patologicznych. D. M. wykonywała na rok przed osadzeniem w areszcie badania, z których wynikało, że ma ona znacznie podwyższony poziom cholesterolu. Mimo to nie przyjmowała żadnych leków i nie informowała o tym lekarzy. Brak było przesłanek do kategorycznego przyjęcia, iż wdrożenie właściwego leczenia przeciwcholesterolowego zapobiegłoby wystąpieniu u D. M. zawałowi mięśnia sercowego.

Sąd I instancji ustalił ponadto, że D. M., przed aresztowaniem, borykała się ze schorzeniami nerek, cierpiała na nadciśnienie tętnicze, miała dwukrotnie przekroczony dopuszczalny poziom cholesterolu.

Sąd Okręgowy wskazał także na okoliczności faktyczne, z których wynika, iż powódki łączyły z matką silne więzi emocjonalne, jak też, że D. M. prowadziła działalność gospodarczą i z dochodów z tego źródła zaspokajała potrzeby bytowe córek.

Wreszcie Sąd odnotował okoliczności faktyczne dotyczące aktualnej sytuacji życiowej powódek oraz przeżyć psychicznych, które u nich wystąpiły w związku z aresztowaniem i śmiercią ich matki.

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5 listopada 2012 r. zasądzono od (...) Spółki z o.o. w W. na rzecz A. M. i B. M. zadośćuczynienie w kwotach po 120.000 zł za naruszenie przez stronę pozwaną dobrego imienia D. M..

Przed Sądem Okręgowym w Kielcach toczy się sprawa z wniosku B. M. i A. M. o zasądzenie na ich rzecz od Skarbu Państwa kwot - odpowiednio - 1.000.000 zł i 650.000 zł, jako odszkodowań z tytułu utraty utrzymania w wyniku śmierci matki wnioskodawczyń - D. M. w Areszcie Śledczym w K. w dniu 30 września 2006 r. w trakcie niesłusznego tymczasowego aresztowania.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał zgłoszone roszczenia za niezasadne. Odnotowując treść art. 417² kc oraz wskazując, że został on wprowadzony w miejsce dotychczas obowiązującego art. 419 kc, Sąd podkreślił, że przepis ten, jako tworzący podstawę dla odpowiedzialności za szkody wyrządzone zgodnym z prawem wykonywaniem władzy publicznej, ma charakter szczególny, co wyklucza jego rozszerzającą wykładnię. Przepis ten nie stanowi ścisłego odpowiednika dawnego art. 419 k.c. Między innymi ustawodawca, redagując treść art. 417² k.c., zrezygnował z użycia pojęcia „utrata żywiciela”, przyznając uprawnienie do żądania naprawienia szkody wyłącznie „poszkodowanemu”. Beneficjentem wynikającego z przepisu art. 417² k.c. uprawnienia może być zatem jedynie osoba bezpośrednio poszkodowana. Tym samym powódki, jako pośrednio poszkodowane, nie mogą domagać się zadośćuczynienia na podstawie art. 417² k.c., ani tym bardziej na podstawie art. 24 k.c. w związku z art. 448 k.c..

Oparcie odpowiedzialności strony pozwanej poprzez odwołanie do art. 24 kc w zw. z art. 448 kc jest wyłączone także i z tego powodu, iż zastosowanie tych przepisów wymaga stwierdzenia bezprawności w działaniu naruszydela, co w sprawie nie miało miejsca.

Sąd Okręgowy podkreślił, że nawet przy przyjęciu możliwości dochodzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 417² kc, to brak było podstaw do uwzględnienia powództwa. Powódki nie wykazały bowiem (art. 6 kc) wszystkich przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa na zasadzie słusności. Przede wszystkim nie wykazały, by zgon ich matki pozostawał w związku przyczynowym z tymczasowym jej aresztowaniem (art. 361 § 1 kc). W sprawie nie tylko nie została spełniona przesłanka adekwatnego związku przyczynowego, ale pomiędzy aresztowaniem D. M. a jej śmiercią brak jest nawet powiązania kauzalnego.

Niezależnie od powyższego – zdaniem Sądu Okręgowego - zasadny był także zgłoszony przez stronę pozwaną zarzut przedawnienia roszczeń powódek, skoro przedawnienie roszczeń przewidzianych przepisem art. 417² k.c. następuje na zasadach określonych w art. 442¹ k.c. Tym samym roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. W ocenie Sądu, początkową datą biegu przedawnienia roszczeń powódek jest data dowiedzenia się przez nie o umorzeniu postępowania karnego – co nastąpiło przed końcem 2006 r., a nie data uprawomocnienia się wyroku skazującego sprawców zabójstwa. Trzyletni termin przedawnienia roszczeń powódek upłynął zatem najpóźniej z końcem 2009 r., a więc w chwili wniesienia pozwu (wrzesień 2012 r.) roszczenia te były przedawnione.

O kosztach procesu Sąd orzekł odwołując się do treści art. 102 kpc.

Od powyższego orzeczenia apelację wniosły powódki, zaskarżając wyrok w całości. Apelujące zarzuciły:

- naruszenie prawa procesowego tj. art. 321 § 1 kpc a contrario poprzez pominięcie oceny krzywdy jaką wyrządziło powódkom tymczasowe aresztowanie ich matki i w rezultacie nie orzeczenie o całości roszczenia w określonej podstawie faktycznej;

- naruszenie prawa materialnego tj. art. 417² kc poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że roszczenie z odnośnego przepisu nie przysługuje powódkom jako pośrednio poszkodowanym w sytuacji, gdy powództwo dotyczyło bezpośredniego naruszenia przez zgodne z prawem działanie organów państwa ich dóbr osobistych w postaci więzi z matką, a nadto, prawidłowa wykładnia tego przepisu nie ogranicza uprawnionych jedynie do osób bezpośrednio poszkodowanych;

- naruszenie prawa materialnego tj. art. 6 kc przez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że powódki winny wykazać, iż do śmierci ich matki doszło w wyniku tymczasowego aresztowania w sytuacji, gdy w takim przypadku następuje odwrócenie ciężaru dowodu, jako że powódki nie mają żadnych możliwości dowodowych w tym zakresie, gdyż dotyczy to zdarzeń mających miejsce w zakładzie karnym, co – według poglądów wyrażanych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz od niedawna w orzecznictwie polskim – wskazuje na konieczność udowodnienia przez państwo, że do uszczerbku doszło bez jego winy;

- naruszenie prawa materialnego tj. art. 5 kc w zw. z art. 442 § 1 kc w zw. z art. 117 § 2 kc poprzez przyjęcie, iż podniesienie zarzutu przedawnienia przez Skarb Państwa jest zgodne z zasadami współżycia społecznego.

W uwzględnieniu podniesionych zarzutów powódki wniosły o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości i zasądzenie kosztów procesu oraz o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego, ewentualnie – o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje.

I. Ustalenia dokonane w pierwszej instancji są prawidłowe i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne. Dokonane zostały w oparciu o wszystkie zaoferowane dowody, których ocena mieści się w granicach wyznaczonych art. 233 § 1 kc. Ustalenia te nie są nadto kwestionowane przez żadną ze stron, a całość sporu między stronami sprowadza się do wykładni mających w sprawie zastosowanie przepisów prawa materialnego.

II. Zasadnie wskazują apelujące powódki, że zakresem podstawy faktycznej przytoczonej na uzasadnienie zgłoszonych żądań objęte było także twierdzenie, iż doszło do naruszenia ich dóbr osobistych w postaci utraty więzi rodzinnych na skutek nie tylko śmierci D. M., lecz także jej tymczasowego aresztowania. Jakkolwiek w pozwie powódki odwołują się przede wszystkim do okoliczności związanych ze śmiercią ich matki, to jednak wskazują także, że na skutek aresztowania D. M., 19-letnia B. M. i 24-letnia A. M. straciły osobę najbliższą, wskazując na skutki związane z przeżyciami psychicznymi i życiowymi. Tym samym zasadna jest ocena, że powódki odwołują się do naruszenia swych dóbr osobistych tak na skutek działania polegające na zastosowaniu wobec D. M. tymczasowego aresztowania, jak też – osobno - wobec jej śmierci w trakcie tego aresztowania. Tym samym ocenie winny podlegać dwa zdarzenia będące źródłem dochodzonych roszczeń.

Sąd I instancji ograniczył się do rozważań wyłącznie w kontekście śmierci matki powódek, poza zakresem swojej oceny prawnej pozostawiając kwestie naruszenia dóbr osobistych powódek z uwagi na zastosowanie wobec D. M. tymczasowego aresztowania. Uchybienie to nie wiąże się jednak z powołanym w apelacji art. 321 § 1 kpc. Dotyczy natomiast nie dokonania pełnej oceny zgłoszonych roszczeń z uwagi na określoną pozewem ich podstawę faktyczną. W okolicznościach niniejszej sprawy brak jest jednak podstaw do uznania, że przedmiotowe uchybienie doprowadziło do nie orzeczenia o istocie sprawy. Zważyć bowiem należy, że Sąd Okręgowy dokonał pełnych ustaleń faktycznych,

obejmujących także fakt tymczasowego aresztowania matki powódek i skutków z tym związanych, jak też zdarzenie związane z tymczasowym aresztowaniem D. M. mieści się w dokonanej przez Sąd Okręgowy ocenie prawnej. Różnice w zakresie skutków dla ewentualnego naruszenia dóbr osobistych powódek na skutek – osobno – zdarzenia polegającego na tymczasowym aresztowaniu oraz zdarzenia związanego ze śmiercią D. M. wobec jej uprzedniego aresztowania, wymagają jedynie dodatkowej oceny pierwszego ze zdarzeń. W tych warunkach powołane przez apelujące uchybienie nie może skutkować zastosowaniem art. 386 § 4 kpc w zakresie roszczenia związanego z utratą więzi rodzinnych powódek na skutek tymczasowego aresztowania.

III. Spór prawny w zakresie ocenianego stanu faktycznego sprowadza się do czterech kwestii: zakresu roszczeń objętych art. 417² kc, w tym, czy roszczenie przysługuje także poszkodowanym pośrednio - w tym także z tytułu naruszenia ich dóbr osobistych; przedawnienia zgłoszonych roszczeń; ciężaru dowodu oraz związku przyczynowego pomiędzy zdarzeniem a szkodą powódek.

Na wstępnie rozważań prawnych podkreślenia wymaga, że podstawą oceny zgłoszonego roszczenia jest odpowiedzialność Skarbu Państwa na zasadach słuszności, przewidziana art. 417² kc. Tak w podstawie faktycznej zgłoszonych roszczeń nie mieści się twierdzenie o bezprawnym działaniu organów państwowych, jak też ustalony stan faktyczny nie daje podstaw do przyjęcia takiej bezprawności. W szczególności poza sporem pozostaje, że sama decyzja o tymczasowym aresztowaniu D. M. nie była bezprawna, jak też brak jest podstaw do stwierdzenia, by do śmierci matki powódek doszło wskutek jakichkolwiek zaniedbań funkcjonariuszy publicznych w toku aresztowania. Tym samym zakres rozpoznania sprawy ograniczony jest do oceny, czy wskazywana w pozwie szkoda mieści się w pojęciu „szkody na osobie”, czy pomiędzy powołanymi zdarzeniami a twierdzoną w pozwie szkodą zachodzi związek przyczynowy, a jeżeli tak – to czy względy słuszności wymagają naprawienia w całości lub części szkody. Odpowiedzialność na zasadzie słuszności aktualizuje się bowiem wówczas, gdy brak podstaw do dochodzenia roszczeń na zasadach ogólnych, ale istnieją ważne racje przemawiające za kompensacją szkody.

IV. Zgodnie z art. 417² kc, jeżeli przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej została wyrządzona szkoda na osobie, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego jej naprawienia oraz zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, gdy okoliczności, a zwłaszcza niezdolność poszkodowanego do pracy lub jego ciężkie położenie materialne, wskazują, że wymagają tego względy słuszności.

Rozważając zakres uszczerbków, za jakie – w świetle cyt. przepisu - poszkodowanemu należy się rekompensata, Sąd Apelacyjny nie podziela poglądu Sądu I instancji, że aktualnie obowiązujące uregulowanie, w stosunku do poprzednio obowiązującego art. 419 kc, ma charakter zawężający. W ramach art. 419 kc naprawieniu podlegały wskazane w tym przepisie postaci szkody tj. o ile poszkodowany doznał uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia albo utracił żywiciela. Ograniczenie zastosowania przedmiotowego przepisu wyrażało się zatem w tym, że na jego podstawie dopuszczalne było naprawienie tylko takiej szkody, która jest następstwem wskazanych wyżej zdarzeń. Zważyć zatem należy, że pojęcie „szkody na osobie” ma szerszy zakres, skoro szkoda na osobie powstaje wskutek naruszenia dóbr osobistych poszkodowanego, w tym w szczególności uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia (art. 444 § 1 k.c.). Naprawienie szkody dotyczy zatem wszelkich majątkowych i niemajątkowych uszczerbków w dobrach osobistych poszkodowanego. Poszkodowany może więc żądać naprawienia szkody majątkowej, jak i zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Chybione są wszelkie te rozważania Sądu I instancji, które wyłączają spod zastosowania art. 417² kc szkód powstałych na skutek naruszenia dóbr osobistych (art. 24 kc w zw. z art. 448 kc). Argumentacja Sądu jest w tym zakresie wzajemnie sprzeczna. Oczywiście wadliwy jest pogląd, że wskazane wyżej szkody nie są objęte odpowiedzialnością na zasadzie słuszności, skoro zastosowanie tych ostatnich przepisów wymaga stwierdzenia bezprawności w działaniu naruszydiciela. Umknęło Sądowi Okręgowemu jak i stronie pozwanej, że – co do zasady – odpowiedzialność Skarbu Państwa na zasadzie słuszności dotyczy tych wszystkich przypadków, w których działanie organów państwa nie było bezprawne, a o ile taka bezprawność miałaby miejsce, to Skarb Państwa ponosiłby odpowiedzialność na zasadach ogólnych. Skoro zatem nie budzi wątpliwości, że na zasadach ogólnych Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za naruszenie cudzych

dóbr osobistych bezprawnym działaniem, jak też, że takie naruszenie mieści się w pojęciu „szkód na osobie”, to brak jest podstaw do wyłączenia z zakresu zastosowania art. 417² kc zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na podstawie art. 448 kc.

Istota problemu nie dotyczy zatem tego, czy w ramach odpowiedzialności na zasadach słuszności mieści się zadośćuczynienie na naruszenie dóbr osobistych, lecz to, czy uprawnionym z tego tytułu jest wyłącznie bezpośrednio poszkodowany, czy też poszkodowanym na podstawie art. 417² jest także osoba pośrednio poszkodowana. Zważyć przy tym należy, że spór prawny w tym zakresie związany jest z rozstrzygnięciem, czy w polskim reżimie deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej, roszczenia z tytułu pośrednich powstają i mogą być dochodzone na zasadach ogólnych niezależnie od tego, czy przepis szczególny tak przewiduje, czy też nie. Zgodnie z jednym stanowiskiem, poszkodowani w wyniku pośredniego naruszenia są w takiej samej sytuacji prawnej jak poszkodowani w wyniku bezpośredniego naruszenia ich dóbr (tak SN, przykładowo, w wyroku z dnia 22.06.2012 r., V CSK 282/11). Przeciwne stanowisko opiera się na założeniu, że roszczenia z tytułu szkód wynikłych z pośrednich naruszeń dóbr mogą być dochodzone wyłącznie wtedy, gdy przepis szczególny to przewiduje (tak SN, przykładowo, w wyroku z 11.12.2008 r., IV CSK 349/08).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w aktualnym stanie prawnym i przy uwzględnieniu aktualnych kierunków wykładni, brak jest podstaw do ograniczeń odpowiedzialności odszkodowawczej wobec podmiotów pośrednio poszkodowanych. Zważyć choćby należy, że po wejściu w życie art. 446 § 4 kc, w drodze wykładni przyjęto, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem wejścia w życie wskazanego wyżej przepisu (tak SN m.in. w uchwale z 22.10.2010 r., III CZP 76/10, uchwale z 13.07.2011 r., III CZP 32/11). Sąd Apelacyjny nie podziela przy tym poglądu prezentowanego w drugim ze wskazanych orzeczeń Sądu Najwyższego, że osoba dochodząca zadośćuczynienia za spowodowanie śmierci osoby najbliższej jest poszkodowana bezpośrednio. Zważyć bowiem należy, że „pośrednie naruszenie dóbr podmiotów prawa cywilnego zachodzi wtedy, gdy określony czynnik sprawczy oddziałuje, naruszając za pośrednictwem określonych elementów stanu faktycznego inne dobra lub dobra innych podmiotów niż te, przeciwko którym jego oddziaływanie było ukierunkowane” (za B.Lackoroński, Odpowiedzialność cywilna za pośrednie naruszenia dóbr, LexisNexis, W-wa 2013, str.40).

Reasumując, przyjęć należy, że w ramach art. 417² kc uprawnionym jest także osoba poszkodowana pośrednio.

V. W sprawie nie budzi wątpliwości, że zgłoszone przez powódki roszczenia są przedawnione. W tym zakresie w pełni należy podzielić ocenę Sądu Okręgowego odwołującą się do treści art. 442¹ kc oraz przyjmującą, że bieg terminu przedawnienia rozpoczął się z datą prawomocnego umorzenia postępowania karnego prowadzonego przeciwko matce powódek.

Zasadnie jednak podnoszą apelujące, że w okolicznościach niniejszej sprawy istnieją podstawy do oceny, że podniesienie przez stronę pozwaną zarzutu przedawnienia stanowi nadużycie prawa. Uwzględnić należy, że przyczyną późniejszego wystąpienia z roszczeniami przez powódki było oczekiwanie na zakończenie postępowania karnego, które swymi ustaleniami miało wskazać na bezpodstawność postawienia D. M. w stan oskarżenia, wobec braku podstaw do przyjęcia, że dopuściła się ona zarzucanego czynu, a co za tym idzie – rozstrzygnięcie tej kwestii miało wpływ na ocenę zastosowania wobec niej środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania. W oczywisty sposób brak powyższego wskazania wykluczałaby jakiejkolwiek szanse na odwołanie się do zasad słuszności, o jakich mowa w art. 417² kc. Skoro zatem powództwo w niniejszej sprawie zostało zgłoszone niezwłocznie po prawomocnym rozstrzygnięciu sprawy karnej (1,5 miesiąca od prawomocności wyroku karnego), to zasadna jest ocena, że jedyną przyczyną zgłoszenia roszczeń z przekroczeniem terminu przedawnienia była potrzeba wyjaśnienia zasadności zastosowania wobec matki powódek środka zapobiegawczego. W tych okolicznościach nie sposób także przyjąć, by przekroczenie terminu przedawnienia było znaczne. W tych warunkach zasadna jest ocena, że zachodzą wyjątkowe okoliczności uzasadniające przyjęcie, że podniesienie przez stronę pozwaną zarzutu przedawnienia narusza art. 5 kc,

VI. Pomimo powyższego apelacja powódek nie może odnieść zamierzonego skutku.

Roszczenia powódek są w oczywisty sposób bezzasadne, o ile odwołują się do naruszenia ich dóbr osobistych w postaci utraty więzi rodzinnych na skutek samego tymczasowego aresztowania ich matki. Jak już podkreślano, art. 417² kc ma charakter wyjątkowy i wiąże się z oceną, że pomimo legalnego działania władzy publicznej słusznym pozostaje, by szkoda pozostająca w związku z tym działaniem była kompensowana. Nie sposób dopatrzeć się w samym fakcie zastosowania w sposób legalny środka zapobiegawczego w postępowaniu karnym takiego działania, które – co do zasady – z uwagi na względy słuszności skutkowałyby koniecznością naprawieniem szkód polegających na naruszeniu więzi rodzinnych. W takim bowiem wypadku jako regułę należałoby przyjąć przyznanie zadośćuczynienia bliskim osobie tymczasowo aresztowanej.

W okolicznościach niniejszej sprawy nie zachodzą po stronie powódek wyjątkowe przesłanki dla zastosowania art. 417² kc. Zważyć należy, że w chwili zastosowania wobec D. M. środka zapobiegawczego, powódki były pełnoletnie, a skutki wynikające z aresztowania ich matki nie wykraczały poza występujące w innych, podobnych przypadkach. Odnotować należy, że także sytuacja materialna powódek nie przemawia za przyjęciem zasadności zasądzenia zadośćuczynienia. Odnotować w tym zakresie należy fakt zasądzenia na ich rzecz kwot zadośćuczynienia przez Sąd Okręgowy w Warszawie, jak też fakt, że realizując własne uprawnienia powódki dochodzą roszczeń przed sądem karnym, właśnie w związku z niesłusznym zastosowaniem wobec ich matki tymczasowego aresztowania.

VII. Bezzasadne są także roszczenia powódek w takim zakresie, w jakim odwołują się do źródła naruszenia ich dóbr osobistych polegającego na śmierci ich matki na skutek tymczasowego aresztowania. Trafnie bowiem wskazuje Sąd Okręgowy, że w zakresie tej podstawy roszczeń, powódki nie wykazały istnienia związku przyczynowego pomiędzy faktem aresztowania a śmiercią D. M..

Oczywistym pozostaje, że jednym z podstawowych warunków uzasadniających dopuszczalność zastosowania przepisu art. 417² kc jest ustalenie, że między wyrządzoną szkodą a legalnym działaniem władzy publicznej istnieje normalny związek przyczynowy. Zasadnie przy tym podnoszą apelujące, że specyfika przedmiotowego uregulowania powoduje, że w wyjątkowych sytuacjach do przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa wystarczające jest stwierdzenie w tym zakresie takiego związku, który wskazuje, że szkoda jest wynikiem działania funkcjonariusza państwowego, a względy słuszności przemawiają za jej naprawieniem. Wystarczające jest zatem stwierdzenie, że bez tej czynności szkoda nie mogłaby powstać.

Przypomnieć zatem należy, że zgodnie z art. 361 § 1 kc zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność wyłącznie za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. W tym znaczeniu adekwatny związek przyczynowy zachodzi tylko wtedy, gdy w zestawie wszystkich przyczyn i skutków mamy do czynienia jedynie z takimi przyczynami, które normalnie powodują określone skutki. Dla stwierdzenia istnienia adekwatnego związku przyczynowego niezbędne jest zatem zbadanie, czy pomiędzy kolejnymi faktami istnieją obiektywne powiązania tj. wyjaśnienie, czy dany fakt (przyczyna) był koniecznym warunkiem wystąpienia drugiego z nich (skutku), czyli czy bez niego skutek nastąpiłby.

Odnosząc te rozważania do okoliczności niniejszej sprawy stwierdzić należy, że w oczywisty sposób fakt aresztowania matki powódki nie był koniecznym warunkiem jej śmierci. Podkreślenia przy tym wymaga, że w sprawie nie istnieją inne, pośrednie przyczyny śmierci D. M., skoro poza sporem pozostaje, w trakcie aresztowania nie doszło do tego rodzaju bezprawnych zachowań funkcjonariuszy, które przyczynowo pozostają w związku z jej śmiercią.

W niniejszej sprawie nie zachodzi także związek kauzalny pomiędzy zastosowaniem wobec D. M. tymczasowego aresztowania a faktem jej śmierci. W szczególności nie sposób uznać, że śmierć matki powódek jest wynikiem jej aresztowania – brak jest podstaw do oceny, że bez zastosowania wobec D. M. tymczasowego aresztowania nie doszłoby do jej śmierci. Wszelkie dywagacje apelujących w tym zakresie są dowolne. I tak twierdzenia, że w oczywisty

sposób aresztowanie wpływa na zwiększenie poziomu stresu u osoby osadzonej nie może decydować o istnieniu przyczynowości w tym zakresie.

VIII. Wskazać także należy na bezprzedmiotowość zarzutów apelujących powódek, o ile odwołują się one do naruszenia art. 6 kc poprzez bezzasadne przyjęcie, iż to powódki winny wykazać istnienie związku przyczynowego pomiędzy legalnym działaniem organów państwa a szkodą.

Z reguły określonej art. 6 kc wynika, że ten, kto, powołując się na przysługujące mu prawo, żąda czegoś od innej osoby, jest obowiązany udowodnić fakty (okoliczności faktyczne), uzasadniające to żądanie, ten zaś, kto odmawia uczynienia zadość żądaniu, a więc neguje uprawnienie żądającego, jest obowiązany udowodnić fakty wskazujące na to, że uprawnienie żądającemu nie przysługuje. O tym, jakie fakty każda ze stron postępowania ma udowodnić w sporze toczącym się przed sądem, decydują przede wszystkim: przedmiot sporu, prawo materialne regulujące określone stosunki prawne oraz prawo procesowe normujące zasady postępowania dowodowego, w tym dotyczące domniemań faktycznych i prawnych. W sprawie o odszkodowanie ciężar dowodu i rozkład tego ciężaru będą zależały od tego, co było przyczyną powstania szkody, a w związku z tym, jaka wchodzi w grę podstawa materialno-prawna odpowiedzialności pozwanego. Niezależnie od przyczyny powstania szkody, poszkodowany – powód – aby uzyskać odszkodowanie, musi wykazać, że szkodę wyrządził mu pozwany (udowodnić okoliczności w jakich doszło do wyrządzenia szkody) oraz wysokość tej szkody. W zależności od podstawy odpowiedzialności pozwanego zależy natomiast, która ze stron ma obowiązek wykazania winy. Wskazać zatem należy, że – co do zasady – to na poszkodowanym powodzie spoczywa ciężar wykazania tak faktu powstania szkody jak i związku przyczynowego pomiędzy powstaniem szkody a działaniem (zaniechaniem) pozwanego.

Te ogólne reguły ulegają modyfikacji z uwagi na istnienie szczególnych okoliczności. Przykładowo, z uwagi na trudności dowodowe związane z możliwością bądź utrudnieniami z przeprowadzeniem pewnego dowodu w zakresie związku przyczynowego, wymagania dotyczące ciężaru dowodu są łagodzone. Przyjmuje się, że wystarczające w tym zakresie jest wykazanie dużego stopnia prawdopodobieństwa istnienia związku przyczynowego pomiędzy szkodą a określonym zdarzeniem, także z wykorzystaniem domniemań faktycznych. W tym przypadku nie dochodzi jednak do zmiany reguł dowodowych i przejścia ciężaru dowodu na pozwanego, lecz do złagodzenia zakresu dowodzenia przez poszkodowanego.

Zważyć także należy, że w niniejszej sprawie poza sporem pozostaje, iż ewentualna szkoda powódek nie jest związana z bezprawnym działaniem przy wykonywaniu władzy publicznej. Wszelkie rozważania apelujących odnoszące się do odwrócenia ciężaru dowodu w sytuacji, gdy bezpośrednio poszkodowany pozostawał w dyspozycji państwa i jego funkcjonariuszy, dotyczą w oczywisty sposób potrzeby ustalenia, czy ewentualna szkoda nie pozostaje w związku z działaniem bezprawnym. W tym zakresie na organach państwa spoczywa obowiązek ustalenia przyczyn szkody. O ile jednak zostanie wykazane, że w ramach wykonywania władzy publicznej nie doszło do zachowań bezprawnych pozostających w związku przyczynowym ze szkodą, to brak jest podstaw do czynienia dalej idących wymagań w stosunku do Skarbu Państwa i przerzucania ciężaru dowodu na stronę pozwaną także w zakresie przyczynowości kauzalnej.

Zauważenia wymaga, że całość argumentacji powódek w tym zakresie odwołuje się do niewiadomych przyczyn śmierci ich matki, skoro wskazują one na wątpliwości co do treści opinii wydanej w sprawie karnej prowadzonej w związku ze śmiercią D. M.. Tym samym przedmiotowa argumentacja nie zmierza do wykazania kauzalności zdarzeń, a sugeruje, iż być może po stronie funkcjonariuszy państwowych występują zachowania nieprawidłowe (bezprawne), które są trudne do udowodnienia, a pozostają w związku ze śmiercią ich matki. W związku z tym podkreślenia wymaga, że dywagacje takie są bezprzedmiotowe w sytuacji, gdy same powódki opierają własne roszczenia wyłącznie na zasadzie słuszności, przyznając, iż działania przy wykonywaniu władzy publicznej były zgodne z prawem.

IX. W tym stanie rzeczy apelacja powódek nie może odnieść zamierzonego skutku.

Uwzględniając powyższe, Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 kpc, orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik postępowania (art. 98 § 1 kpc w zw. z art. 391 § 1 kpc), zasądzając koszty od każdej z powódek na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa przy uwzględnieniu, że po stronie powódek zachodziło współuczestnictwo formalne. Na zasądzone koszty składają się kwoty opłat od wynagrodzenia pełnomocnika zawodowego, ustalone zgodnie z § 6 pkt 7 w zw. z § 13 ust.1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. z 2002, Nr 163, poz. 1348 ze zm.) oraz koszty dojazdu wskazane w przedłożonym spisie kosztów, rozdzielone po połowie wobec każdej z powódek.

Sąd Apelacyjny nie uznał za uzasadnione zastosowanie art. 102 kpc i nie obciążanie powódek kosztami postępowania apelacyjnego. Zważyć należy, że w stosunku do powódek odstąpiono od obciążenia kosztami procesu przed Sądem I instancji. Treść rozstrzygnięcia Sadu Okręgowego pozwalała na podjęcie decyzji co do wniesienia środka zaskarżenia. Tym samym rzeczą powódek była ocena celowości kontynuowania sporu. Za zastosowaniem art. 102 kpc nie przemawia przy tym okoliczność, że część zarzutów podniesionych w apelacji okazała się uzasadniona. Zważyć należy, że pomimo trafności części argumentacji apelujących, przyczyny braku skuteczności apelacji odnosiły się do ocen wyartykułowanych przez Sąd I instancji, a sama ocena w tym zakresie nie budziła wątpliwości.